

«Vi» og «de andre»

Noen tanker om GT-fagets plass i et misjons- teologisk studium

KNUT HOLTER

I løpet av forholdsvis kort tid har alle de tre teologiske fakultetene i Norge fått ny studieplan. For Misjonshøgskolens vedkommende betyr det at den plan skolen fikk sin eksamensrett på for vel et tiår siden, nå oppleves moden for revisjon. Denne planen har båret preg av å ville profilere teologistudiet ved Misjonshøgskolen som et misjonsteologisk studium. Og det er jo naturlig. Skolens *raison d'être* ligger, som kjent, ikke i å være mer «konservativ», mer «liberal», eller mer i hvilken teologisk retning det nå enn måtte være – enn de to andre fakultetene, men i det å gi en *misjonær*-utdannelse på universitetsnivå.

Den planen som nå skal erstattes, var forøvrig noe av et pionérarbeide. Inn i et tradisjonsbundet studium som teologien introduserte den fagene misjonsteologi og religionsvitenskap som nye hoveddisipliner, i tillegg til at faget kirkehistorie ble til kirke- og misjonshistorie, samt at praktisk teologi fikk en rekke misjonsorienterte deldisipliner. I de andre fagene er misjonsprofilen svakere, kanskje aller svakest i faget Det gamle testamente (GT), hvor Misjonshøgskolens studieplan ikke har skilt seg nevneverdig fra planene ved de to andre fakultetene.

I den nye studieplanen er misjonsprofilen ytterligere styrket. Også GT-faget er nå forsøkt gitt en misjonsprofil, og i det følgende skal vi se litt på noen spørsmål knyttet til det å profilere dette faget i retning misjon.

I

Man kan jo først spørre om det i det hele tatt er ønskelig at et fag som GT skal ha en misjonsprofil. Kan ikke en slik profilering svekke det som vel må være fagets hovedhensikt også når det hører hjemme i et

misjonsteologisk studium, nemlig – gjennom en generell innføring i kilder og metode – å gi studentene anledning til å utvikle en faglig fortrolighet og selvstendighet? Spørsmålet er viktig, og setter fingeren på det dilemma enhver profilering vil stå overfor, det å finne balansen mellom det allmenne og det spesifikke. Eller i det aktuelle tilfellet: Hva gir den beste misjonærforberedelse, en bred og generell innføring i GT-faget, eller en konsentrasjon om GTs tilsynelatende misjonsrelevante aspekter? Svaret ligger selvfølgelig i et både-og, men satt opp mot hverandre som alternativer er det nok likevel viktig å fastholde nødvendigheten av det første alternativet, den brede og generelle innføring. Noe spissformulert kan vi kanskje si at en generell dyktiggjøring i GT-faget vil være den beste misjonærforberedelse. En profilering i retning misjon kan neppe bli noe annet enn et supplement til dette.

Allikevel, nettopp i et slikt supplement ligger muligheten for å gi også et fag som GT en profil som er i samsvar med studiets overordnede misjonsteologiske sikte.

II

Det er gjort mange forsøk på å etterspore «misjonstanken i GT». Men det er forsøk som er dømt til å mislykkes. Det gammeltestamentlige Israel drev ingen form for misjon overfor folkeslagene, og det finnes ingen misjonstanke i GT, i hvert fall ikke i noen meningsfull betydning av ordet. Det vi derimot *kan* etterspore i GT, er stadige vitnesbyrd om en bevisst teologisk tenkning omkring forholdet mellom Israel og folkeslagene. Og mens jakten på en misjonstanke i GT blir ganske så resultatløs, så kan et studium av hvordan Israel så på sitt forhold til folkeslagene vise seg å være fruktbart.

Den gammeltestamentlige fremstillingen av forholdet mellom Israel og folkeslagene er preget av dualiteten «vi» og «de andre», et forhold som kanskje tydeligst kommer frem i de mange tekster som understreker tanken om at Israel er utvalgt av Jahve til å stå i et spesielt nært forhold til ham. I utvelgelsen ligger en markering av «vi», men dermed er også «de andre» plassert – i første omgang utenfor. Samtidig finnes det imidlertid også sentrale tekster som understreker Jahves verdensherredømme, og at Jahve derfor er Gud også for «de andre».

Spenningen mellom disse to, mellom det at Jahve pdes. har utvalgt Israel og pda. er Gud også for folkeslagene, går gjennom store deler av GT. Men det finnes også forsøk på å løse denne spenningen, da gjerne i retning av at Israel er utvalgt av Jahve for – på en eller annen måte – å utføre et oppdrag overfor folkeslagene.

Men det er ikke bare disse relativt fåtallige tekstene, hvor forholdet mellom Israel og folkeslagene er eksplisitt drøftet, som kan si oss noe om Israels forståelse av dette forholdet. Den gammeltestamentlige religion ble ikke til i noe vakum, men i Israels konstante politiske, kulturelle og religiøse dialog med nabofolkene. Og denne dialogen gjenspegles på flere måter i tekstmaterialet. Dels negativt, som når ikke-jahvistisk religiøsitet forkastes som frafall fra Jahve-troen, og ledere som Josva og Elia utfordrer folket til et enten–eller. Men dels også positivt, som når elementer fra den samme religiøsitet integreres i Jahve-troen. Når f.eks. fedrehistorien forteller om patriarkene som kommer til gamle kanaaneiske kultplasser – og der bygger et alter og ofrer til Jahve, så avslører det en bevisst tenkning om forholdet mellom «vi» og «de andre». Det samme er tilfelle når Hosea låner sentrale elementer fra kanaaneisk religion for å beskrive forholdet mellom Jahve og Israel, eller når visdomslitteraturen griper fatt i noe av det allmenne visdomsgods som fløt mellom de ulike kulturene – og innordner det under Jahve-troen.

Eksemplene kunne mangedobles, ja, til syvende og sist reflekterer vel hele det gammeltestamentlige tekstmaterialet en bevisst tenkning om forholdet mellom «vi» og «de andre». Israels dialog med nabofolkene medførte at dette forholdet stadig måtte bearbeides teologisk. Skal man studere forholdet mellom «vi» og «de andre» i GT, blir oppgaven følgelig ikke å finne de rette tekstene, men å stille de rette spørsmålene – nærmest til enhver tekst.

Når GT-faget skal innordnes i et misjonsteologisk studium, må slike elementer med. Dels fordi GTs bevissthet om at Jahve og Israel står i et forhold til folkeslagene utgjør en vesentlig del av den teologiske bakgrunnen for den nytestamentlige misjonstenkningen. Men dels også fordi spenningen i GT mellom «vi» og «de andre», mellom «vår kultur og religion» og «de andres kultur og religion» kan brukes som modell også for den situasjon misjonæren virker i.

III

Også en del hermenevtiske spørsmål blir av spesiell interesse når GT-faget skal plasseres inn i et misjonsteologisk studium.

Kanskje viktigst her er de spørsmål som er knyttet til GT som en del av den *kristne* kanon. Mens NT er skrevet i og til den kristne menighet, så ble jo GT til innenfor en helt annen religiøs sammenheng, den israelittisk-jødiske religion. Nå behøver man ikke av den grunn gå så langt som til å hevde at GT er en ikke-kristen bok, men den er – ihvertfall

i første omgang – en *før*-kristen bok. Og det at en slik bok i det hele tatt er kommet med i den kristne kanon, reiser en rekke misjonsteologisk interessante spørsmål. To eksempler kan illustrere det.

For det første er ikke kirken alene om å betrakte GT som kanonisk. Også synagogen ser på GT som hellig skrift, og i tillegg har GT hatt avgjørende innflytelse på islams tilblivelse. Det at kirken dermed deler en del av sin kanon med andre religioner, er selvfølgelig i en misjonsteologisk sammenheng en konstant utfordring til å arbeide med grunnlagsspørsmål om GTs plass i kirken.

For det andre dukker den stadig opp i nye fasonger den gamle tanke at GT bør suppleres, eller kanskje endog erstattes, av andre religiøse tradisjoner. Den paulinske tanke om loven som jødernes «tuktemester til Kristus» (Gal 3,24) oppfattes som en overførbar modell, og det kan derfor hevdes at f.eks. indiske tradisjoner har forberedt inderne på evangeliet, afrikanske tradisjoner har forberedt afrikanerne, osv. Og disse tradisjoner bør følgelig, kan det hevdes, få en status i retning av et «lokalt GT».

Men også der GT får en plass som ligger nærmere vår tradisjon, kan misjonssituasjonen frembringe interessante hermenevtiske problemstillinger.

Fra teologer med bakgrunn i ikke-vestlige kirker blir det av og til hevdet at de ut fra sin kulturelle bakgrunn står nærmere den gammeltestamentlige kultur enn deres vestlige kolleger, og at de følgelig også har et bedre utgangspunkt for å forstå GT. «Vi vet hva et stammesamfunn er og hvordan en nomadekultur fungerer», hevdes det. «Vi vet hva redsel for trolldom er, og kjenner til hvilken tragedie barnløshet kan være», osv.

Nå er det nok av eksempler på at en slik holdning kan bygge på en naiv og overflatisk sammenligning av visse kulturfenomen i GT og f.eks. Afrika. Men likefullt er problemstillingen interessant. Den illustrerer det (selvfølgelig?) faktum at det gammeltestamentlige budskap ikke er (eller bør fremstilles som) et produkt av religiøse strømninger i Vesten på slutten av det 20. århundre. For ethvert GT-studium må det være en viktig målsetning å formidle en forståelse av hvor forskjellig det totalbilde av liv og religion som tegnes i GT er fra en moderne postkristen virkelighet. Men for et GT-studium i en misjonsteologisk sammenheng må det i tillegg være en viktig målsetning å undersøke forholdet mellom det totalbilde som tegnes i GT og det tilsvarende bilde i den sammenheng misjonæren vil ha sitt arbeid. Poenget her vil ikke være det å bruke det ene bildet som forklaringsmodell til det andre, slik det ofte er gjort – med varierende hell. Poenget ligger heller i å benytte

de tilsynelatende likheter som finnes som tilknytningspunkt for en videre formidling av det bibelske budskap.

Eksempelene kunne selvfølgelig utdypes. Men det som her er antydnet, skulle være nok til å slå fast at også hermenevtiske spørsmål bør stå sentralt når GT-fagets plass i et misjonsteologisk studium skal defineres.

IV

Til syvende og sist blir altså det å gi GT-faget en misjonsteologisk profil ikke et spørsmål om å finne «misjonstanken» eller «de rette tekstene» i GT, men snarere om det å innarbeide et sett av spørsmål og holdninger som kan anvendes på hele tekstmaterialet. En slik plassering av GT-faget vil forhåpentligvis virke stimulerende og motiverende – ikke bare på studiet av GT, men på hele det misjonsteologiske studium.

Knut Holter, f. 1958, cand. theol. MHS 1985. Feltprest 1986, NMS 1987, høgskolelektor MHS 1988 –.

«We» and «the others»: Reflections on the place of Old Testament studies in missiological studies

The article raises the issue of how Old Testament studies should be integrated in the theological training of missionaries, but also deals with more fundamental questions. Even though no missionary concern is expressed in the Old Testament, there are relevant perspectives, particularly the relationship between Israel and other peoples, expressed in the duality «we» and «the others». What is primarily needed, is a hermeneutical method that can stimulate missiological reflection.